

Kamzíci a pičurky

LENKA KAPSOVÁ
překladatelka

ZTRACENÍ V JAZYCE

Vrtá-li se člověk rád v jazyce a zároveň má děti ve skautu, nemůže se nezamyslet nad fenoménem přezdívek. Ty ke skautskému prostředí nerozlučně patří – přezdívka dítěti umožňuje být tak trochu někým jiným než v běžném životě, posiluje výlučnost společného světa.

Přezdívání je ale činnost odvěká a lidská tvořivost nezná mezí. Jak vlastně přezdívky vznikají? Kdo a komu je dává? A jaký k nim mají vztah jejich nositelé?

Nejsnazší je samozřejmě inspirovat se vzhledem – v dávných dobách takto jistě vznikla i mnohá příjmení (Malík, Dlouhý). Zavalitý chlap je Medvěd, holčička se špičatými ušky Elfík, kudrnaté vlasy přivodí majiteli přízvisko Květák. Jindy přezdívky reflektují chování: Kamzík je nadměrně čiperný, Pepin beznadějně upovídaný.

Hojně jsou přezdívky odvozené ze jmen. Moje spolužačka Pamela se dočkala hezkých variací Pampalini, Pompela a Pampeliška; amerických asociací byla tehdy ušetřena. Ze slavné Nigrinové se navzdory blond vlasům stala Negroška. Nápodoba funguje i rytmicky – Ivča si jednou přihne a rázem je z ní Pivča. Já jsem si zase vysloužila přezdívku Pálénka jen proto, že jsem dopisy zakončovala pozdravem Pa Lenka.

Existují dokonce přezdívky hromadné: Učitelka flétny překřtila nejmladší žáčky, kteří stále chodí pít a čurat, na pičurky...

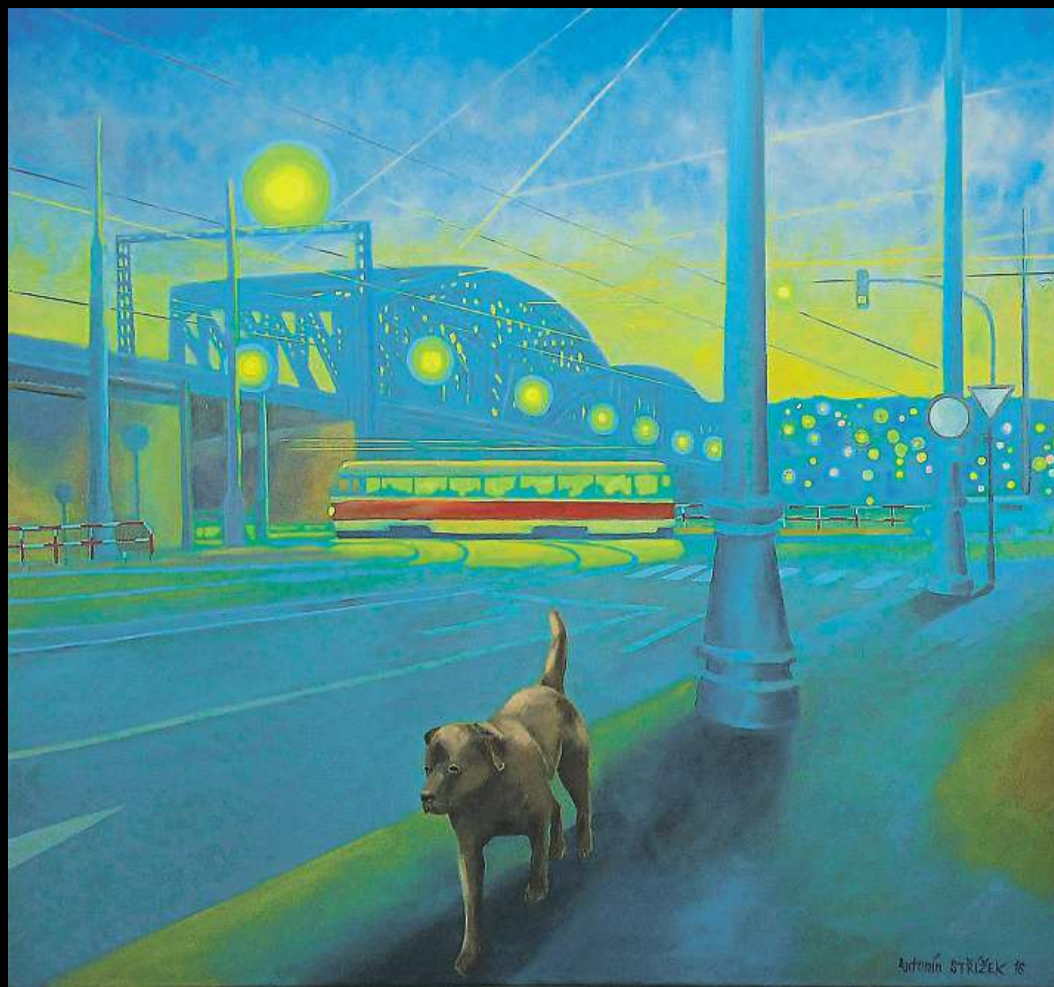
Tak nějak tušíme, že správná přezdívka má vzniknout spontánně – většinou nefunguje, když se člověk pokouší dát si ji sám (to by byl svět plný Bossů, Angelin a Hustejch borců, jak poznamenal můj kamarád). Jistá Irena se pokusila stát se Ronjou, ale okolí ji nazvalo Piraña. Existují i přezdívky nechtěné, až traumatizující – holčička přijela v dětství na tábor zraněná pádem z kola a okamžitě z ní byla Pomláčená (zajímavá adjektivní formou, taková horší Levandulová). Ani přezdívka Geront zvolená v nadsázce pro mírně staršího kolegu asi nenadchne.

Otázka je, zda přezdívka musí být krátká a úderná – v zásadě asi ano, ovšem označení „zeměkoule na nožičkách“, přisouzené tělnatému učiteli zeměpisu, má také svůj půvab.

Zajímavé jsou slovesné složeniny – mé okolí poskytl příklady Hrabokoš, Zdvihopysk či pánské Drbkulka. Působí i vliv angličtiny – pan Tesaf je Carpy, hyperaktivní kolega Speedák. Existují dokonce přezdívky hromadné: učitelka flétny překřtila nejmladší žáčky, kteří stále chodí pít a čurat, na pičurky...

Přezdívka se může během života vyvíjet, třeba jen zvukově (znamenala jsem Šlapánek–Šlapiduch–Duch), jindy mizí diminutivum a z Broučka se stane Brouk. Některé přezdívky (zvláště ty skautské) se nositelé drží zuby nehty, takže je komické, když se dozvíte o svatbě, při které si Bahno bere Mašli.

Přezdívky se kupodivu prolínají i s oblíbenými „přeslechy“. Na dotaz „Kolik kdo utratil?“ odpověděla jedna dívka „My za med stovku.“ a byl z ní Myzamed. Jiná zpívala italsky „Sempliceta...“ a kolega rozuměl „Jsem Pličeta“. Už jí to zůstalo. A jak přišla paní Klimtová k přezdívce Hillary? Stačilo, aby telefon zvedla stará maminka její kamarádky: „Volá ti nějaká Clintonová...“

GALERIE

Nic ho nezastaví. Žádné povely. Žádné pamlsky. Svoboda toulavého psa.

Obraz Antonína Střížka je součástí kolektivní výstavy k 20. výročí Galerie Petr Novotný v Praze. Výstava je otevřena do 12. listopadu.

Kam se rozpíná?

JAN VESELÝ
astronom

VĚDECKÁ LEKCE

Když v našem digitálním planetáriu nadsvětelnou rychlostí virtuálně brouzdáme vzdáleným vesmírem, lidé se často ptají: Pokud je vesmír nekonečný, kam se rozpíná? Odpověď zní: hlavně si to nezkoušejte představit! O konečnosti vesmíru se totiž nedá rozhodnout tak, že vezmeme dalekohled a podíváme se.

Na druhé straně, současné teleskopy na tom nejsou zase tak špatně. Tým astronomů z Kalifornské univerzity a Vědeckého institutu kosmického teleskopu letos oznámil objev galaxie tak vzdálené, že světlo od ní k nám letí 13,4 miliardy let. Je k vidění v souhvězdí Velké medvědice, dostala označení GN-z11 a je to jedna z prvních galaxií, jež se tvořily v raném vesmíru. Vůbec první hvězdy zřejmě vznikly jen nedlouho předtím. Nejstarší záření, které jsme schopni zaznamenat, se začalo vesmírem šířit pouhých 380 tisíc let po velkém třesku. V jistém smyslu už tedy vidíme až na „konec“ vesmíru – na hranice bubliny, z níž k nám za dobu existence vesmíru stihlo doletět světlo. Těto bubliny říkáme pozorovatelný vesmír.

Z toho, jak se chová pětiprocentní menšina, se dnes snažíme vyčíst minulý vývoj a budoucí osud celého vesmíru...

Touha jménem hygge

Osobní výběr ze světového tisku

Digitalizace pohlcuje stále větší část našich životů. Proniká do průmyslu, služeb i školství. Velkou digitální ofenzivu zahájila i německá ministryně vzdělávání Johanna Wanková: cílem je dostat do škol pět miliard eur na jejich digitální výstavu.

Nic proti tomu, jen to nesmí sklouznout do uvažování ve stylu „technologie dobrá, všechno dobré“, píše Jenni Thierová ve *Frankfurter Allgemeine Zeitung* ve své obhajobě učitelů. Kdo vzpomíná na školní léta, dostane se ke svým oblíbeným učitelům. Třeba proto, že uměli dobře vyprávět, či proto, že byli zapálení pro věc („Blízký východ náhle ožije, když učitel líčí svůj život v kibucu“). Takto probouzejí zájem o téma, zodpovídají otázky a zkoušejí nekonvenční metody.

A ještě jedna věc. Digitální revoluce přináší i do škol neblahé trendy, jako je cílené šíření intimních fotografií, sexting či mobbing. Patří do šuplíku jménem šikana. Učitel bývá prvním dospělým, který by si šikany měl všimnout. Krédo článku Jenni Thierové lze tesat do kamene: „Sociální kompetenci se nenaučíte na počítači.“ Otázka je, co na to vše říkají lidé, kteří se naučili vnímat svět z powerpointových prezentací.

To neznamená, že digitalizaci máme ztracovat. Datovou žurnalistiku názorně předvádí Margot Sangerová-Katzová na stránkách *The New York Times*. Výzkumníci z Yaleovy univerzity srovnali dvě veřejné databáze – lékařů v USA a voličských registrací. Zjistili toto:

Jdete-li k chirurgovi, máte dvoutřetinovou šanci, že vás bude ošetřovat pravičák (volič republikánů). A jdete-li k psychiatrovi, čekejte naopak levičáka (76 % jich volí demokraty). Názorová škála od levice k pravici se posouvá od psychiatrů přes pediatri, geriatry, neurology, internisty, patology, onkology a gynekology (ti mají nejlíže k průměru) po kardiolo-

ZBYNĚK PETRÁČEK
komentátor LN

ROZCESTNÍK

Chválí-li někdo útulnost v kruhu blízkých, jistotu a pocit bezpečí, často slyší, že je to populistické. Když tomu ale říká zvláštním slovem hygge, pokrokáři mu ještě zatleskají.

gy, záchranáře (od nich převažuje příklon k pravici), dermatology, očiáře, urology, anesteziology a chirurgy. Příčina? Mimo jiné proto, že stranická náklonnost slušně koreluje s výší příjmů. Nejvýrazněji to ilustrují ortopedi, kde lze říci: ortoped rovná se zazonaný pravičák.

Našinec si připomene starý televizní seriál *Nemocnice na kraji města*. Viděno americkou optikou to bylo hnízdo zazonaných pravičáků.

Už nějakou dobu se ví, že mezi Anglosasy získává na oblibě skandinávský společenský model, dříve přezíraný. Teď jako by se z něj vyčleňoval zvláště model dánský. *The Economist* se ptá: proč tolik cizinců chce kopírovat Dánsko? Dobře známé jsou dánské televizní seriály či restaurace. Ale v předvánoční sezóně se objevilo devět anglicky psaných knih probírajících fenomén „hygge“.

Hygge je těžké vyslovit (po anglicku „hew-geh“) i popsat. Asi jako „vytváření intimity“, „útulnost duše“, „kakao při svíčkách“. Je to spíše postoj než recept, evokuje uvolnění v kruhu přátel či rodiny. Mnozí v tom vidí základní rys dánského národního charakteru i důvod, proč se tolik cizinců pokouší vyváženě, uvolněně a rovnostářsky styl života Dánů imitovat. Jednoznačně to ale nevidí ani sami Dánové. Antropolog Jeppe Trolle Linnet namítá, že hygge není až takový nástroj rovnosti, jakým se zdá, neboť jeho podoba se liší od poslechu jazzu při láhvi burgundského až po pivo u televize. A problém prý je, že zastánci jedné verze hygge se necítí dobře v její jiné verzi.

Hygge prý připomíná německé slovo Gemütlichkeit. To se u nás občas hovorově překládá jako „smrádek, ale teploučko“. Což našinec vede k následující úvaze: chválí-li někdo útulnost v kruhu blízkých, jistotu, pocit bezpečí a vymahatelnost pravidel, často uslyší, že jsou to definiční znaky populismu. Ale když někdo chválí totéž, jen tomu říká zvláštním slovem hygge, pokrokáři mu ještě zatleskají. No nekupte to.

Jestli se někomu nelíbí hygge, protipól nabízí Sibylle Bergová na blogu *Spiegel Online*. Tradičně si nebere servítky stylem padni komu padni. Navází-li se někdo do gayů, schytá to od ní za homofobii. Brání-li někdo gaye podle právních detailů, schytá to za utrápenost a skuhrání. Jako teď: „Že je homofobie ve fotbalu? Tak proveďte coming out a serte na shitstorm“, píše Bergová. V zavedených médiích to není běžné výrazivo, ale když to projde známé spisovatelce na známém webu, proč by to neprošlo i v LN, že.

Kdyby existovala Cena Charlie Hebdo, zasloužila by si ji Bergová. Nepatří k těm, kteří se producují s heslem „Já jsem Charlie“, ale k těm, kteří skutečně píšou ve stylu padni komu padni.